

Opis źródła:

Wspomnienia z lat 1867 – 1914 pióra Heleny Kozickiej z Gostkowskich zostały spisane w 1937 roku i zawierają relację dużej części jej życia – od dzieciństwa we Lwowie, przez pobyt w Wiedniu, aż po podróże po miasteczkach Wschodniej Galicji. Niżej prezentowany tekst źródłowy jest fragmentem *Wspomnień...*, w którym autorka opisuje realia życia w małej miejscowości pod koniec wieku XIX. Ukazuje w ten sposób mozaikę wyznań i kultur, jaka w Brzeżanach wówczas występowała, jak również jakie były stosunki pomiędzy, pozornie, bardzo różniącymi się między sobą ludźmi.

Miejsce i data wydania:

Kielce, 2015 r. Opracowane z rękopisu przez Kamilę Cybulską.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Oryginał powstał w 1937 roku. Oryginał zawiera dwa tomy, z których pierwszy jest rękopisem, zaś drugi maszynopisem z poprawkami naniesionymi ołówkiem. Przechowywany jest w Zakładzie Rękopisów Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Tekst źródła (fragment):

[...] po ślubie zamieszkaliśmy w 1895 roku w Brzeżanach, [...] zacznę od tej uroczej miejsciny i opiszę ją taką, jaką była wówczas. W owych czasach nie było w Brzeżanach kolei, co odbijało się na charakterze miasta, czyniąc je zacisznym i podwójnie, pomimo, a może właśnie dlatego przyjemnym. [...]

Typowy świat deskami zabity. Żyło się trochę sennie, monotennie, cicho. Polacy żyli z Rusinami w idealnej zgodzie, wszelkie święta na przykład obchodzili razem – nie wiem, czy przyczyną tego liczne małżeństwa mieszane i chęć zaznaczenia tej zgody i przyjaźni, czy też skłonność do próżnowania, którą można było zaspokoić w tak pobożny sposób. Uderzający był napływ pątników obu wyznań, w dniu 13-go czerwca, w którym jako w dniu patrona Bernardynów, św. Antoniego, odbywał się odpust. Nieprzeliczone tłumy chłopów okolicznych zalewały miasto u górę bernardyńską, a gwizdy kupowanych na straganach kogutków i harmonijek, wrzaski handlarzy, rzępolenie domorosłych artystów skrzypcowych przepełniały powietrze. Drugim dniem równie gwarnym był Jordan (18-ty stycznia), uroczyste obchodzony przed cerkwią w rynku, trzecim Boże Ciało.

Słowniczek pojęć:

Galicja – potoczna nazwa austriackiego terytorium wchodzącego w skład Królestwa Galicji i Lodomerii, istniejącego w latach 1772 – 1918. W pewnym stopniu Galicja pokrywała się z ziemiami zabranymi przez Austrię w czasie rozbiorów. Więcej: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Galicja_\(Europa_%C5%9Arodkowa\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Galicja_(Europa_%C5%9Arodkowa))

Jordan – obrzęd święcenia wody w kościołach obrządku prawosławnego, na pamiątkę chrztu Jezusa. Obchodzone jest 6 stycznia.

Brzeżany – miasto obecnie znajdujące się na terenie Ukrainy, w rejonie tarnopolskim.

Kresy Wschodnie – dawne, polskie wschodnie pogranicze.

Rusini – historyczne narody wschodniosłowiańskie, do których należą Ukraińcy, Białorusini i Rosjanie.

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Jaki obraz społeczności małej miejscowości wyłania się z tekstu autorki *Wspomnień*?
2. Ludzie jakich wyznań zamieszkiwali Brzeżany?
3. Czy w każdej miejscowości panowała taka zgoda, jak w Brzeżanach? Czy wielonarodowość i wielokulturowość prowadziły do konfliktów?
4. Z czego mogły wynikać przyjazne stosunki społeczne w rzeczonyj miejscowości?
5. Jakie role pełniły kobiety pod koniec XIX wieku na ziemiach polskich? Czy wówczas istniały ruchy mające na celu zrównanie kobiet w prawach z mężczyznami?

Wskazówki:

Kiedy społeczności małych miasteczek dzieliła kultura czy narodowość, skutecznie spajała ich wspólna historia. Podobnie było w Brzeżanach, czyli w miejscowości, która wówczas należała do zaboru austriackiego. Szczególnie pozytywne stosunki utrzymywane były, jeśli w miejscowości występowały małżeństwa mieszane, np. polsko-rusińskie.

Warto zwrócić uwagę na to, jaka była rola kobiety w społeczeństwie. Czy oczekiwano od niej, by zajmowała się domem? Czy też aby zdobyła wykształcenie i mogła sama o sobie stanowić? Ojciec Heleny Kozickiej, Roman Gostkowski, był wybitnym uczonym który, w późniejszym okresie, został inżynierem kolei Lwowsko-Czerniowiecko-Jasskiej. Co więcej, Roman Gostkowski był orędownikiem równości płci, w związku z tym dbał o edukację swoich córek zarówno z zakresu nauk humanistycznych, jak i matematycznych oraz przyrodniczych. Siostra

Heleny, Zofia, była późniejszą posłanką w sejmie ustawodawczym i sejmie III kadencji II RP oraz małżonką pierwszego premiera Polski – Jędrzeja Moraczewskiego.

Najważniejsze cezury:

1867 – narodziny Heleny Kozickiej

4 czerwca 1869 – wprowadzono język polski do galicyjskich urzędów

lata 70. XIX w. – na terenie Galicji zaczął rozwijać się przemysł naftowy

28 listopada 1918 roku – kobiety zdobyły prawa wyborcze – mogły oddawać głos oraz kandydować

Literatura pomocnicza:

Chwalba A., *Historia Polski 1795 – 1918*, Warszawa 2000.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk